JORDAN – FRA EMIRAT TIL KONGEDØMME

DEN POLITISKE UDVIKLING FRA 1917 TIL 1952

HERBERT PUNDIK

MODSÆTNINGEN MELLEM CISJORDAN OG TRANSJORDAN I TYRKISK TID

Kongeriget Jordans politiske historie begyndte under den første verdenskrig, da området øst for Jordanfloden (Transjordan) blev centret for en række vigtige allierede militæraktioner rettet mod de tyrkiske og tyske tropper, der var stationeret dels på den arabiske halvø og dels i den såkaldte »fertile crescent«, et begreb, der dækker vore dages Jordan, Israel, Libanon og Syrien.

Formelt havde tyrkerne administreret Palæstina d. v. s. Cisjordan og Transjordan i fire hundrede år, men befolkningen i Transjordan, der bestod af 170.000 beduiner og 130.000 byboere, landbrugere og seminomader, mærkede ikke meget til tyrkernes eksistens. Sultanen af Konstantinopel og hans guvernører koncentrerede deres interesse om områder, hvor befolkningen kunne skrives i skat og indkaldes til militærtjeneste, så det forarmede og uvejsomme Transjordan blev overladt til sig selv. Landet var delt i 5 administrative distrikter (sanjaqs), som for nogles vedkommende hørte ind under den tyrkiske guvernør i Damascus og for andres under guvernøren i Mecca, men de virkelige herrer var beduinstammernes sheikher, som levede efter den traditionelle regel – »min fætter og jeg mod den fremmede, min bror og jeg mod min fætter og jeg mod min bror«.

I Palæstina gennemgik befolkningen derimod en kraftig udvikling i det 19. årh. og i begyndelsen af dette årh. Dette skyldtes ikke tyrkerne, som kun var interesserede i at udbytte befolkningen, men først og fremmest englænderne, franskmændene og russerne, som dels af religiøse og dels af politiske grunde søgte et fodfæste i det hellige land. England var desuden også interesseret i Palæstina af strategiske årsager, efter at det havde okkuperet Ægypten i 1882, idet man nu ønskede at holde øje med udviklingen i Palæstina, hvorfra det eneste virkeligt farlige angreb mod Suez-kanalen kunne rettes.

Mulighederne for økonomisk udvikling af Palæstina var ringe, landet bestod i tyrkertiden af sumpe, ørkner og bjerge, der var ingen naturrig-

domme og de eneste erhverv af betydning var baseret på pilgrimmene og de hellige steder, som vestmagerne hurtigt delte mere eller mindre retfærdigt. Tyrkerne var meget villige til at give koncessioner til oprettelse af kirker, klostre, skoler og missionshospitaler mod rimelig betaling, og følgen var, at den arabiske og jødiske befolkning i Palæstina fik bedre adgang til sygepleje og undervisning end nogen anden befolkning i Mellemøsten, måske undtagen Libanon, hvor franskmændene havde sat sig fast og udfoldede en livlig kultur- og missionsvirksomhed. I slutningen af det 19. årh. begyndte den jødiske indvandring til Palæstina i nyere tid, og den fik ligeledes indflydelse på landets udvikling.

Medens beduinerne og den fastboende befolkning i Transjordan således forblev totalt upåvirket af det 20. årh.s teknologiske udvikling og fortsatte deres primitive liv, forarmede og uoplyste, men utvivlsomt fast forankrede i deres traditionelle livsform, blev den arabiske befolkning i Palæstina drevet ud i en konfliktsituation mellem den kristne, demokratiske og teknologiske kulturform, som de vesteuropæiske undervisningsinstitutioner repræsenterede, og den traditionelle arabisk-muhammedanske kulturtradition. 400 års tyrkisk herredømme var derimod gået temmelig sporløst hen over hovedet på Palæstinas befolkning. Tyrkernes kultur var ikke araberne fremmed, og den var måske først og fremmest ikke den arabiske overlegen. Desuden var tyrkerne slette imperialister, de var hverken gode kolonisatorer eller administratorer, i bund og grund var de nomader og deres imperialistiske epoke i Mellemøsten kan måske bedst lignes med en beduinrazzia, der strakte sig over fire århundreder. Formålet var det samme – økonomisk udbytning.

Europæernes kulturimperialisme i Palæstina fik imidlertid alvorlige følger for Vesten i det lange løb, de palæstinensiske arabere, hvoraf mange var kristne, opnåede en relativt høj oplysnings- og levestandard, de blev politisk bevidste og den arabiske nationalistiske frigørelsesbevægelse, der især fik indflydelse på de unge intellektuelle arabere og på mellemklassen i almindelighed efter ungtyrkernes opstand i 1908, vandt mange sympatisører blandt palæstina-araberne. De to befolkninger, cisjordanerne og transjordanerne, udviklede sig i forskellig retning, og da de blev forenet under kong Abdallahs krone og under samme administration i 1949, blev grunden lagt til en konflikt, som gang på gang i de sidste år har truet Jordan med udslettelse.

Fra ca. 1900 stod det klart, at tyrkerne havde stillet sig på Tysklands side i magtkampen mellem Alliancen og Ententen, og da verdenskrigen udbrød, blev Palæstina inddraget i konflikten, og som englænderne havde ventet, blev det herfra ententemagterne forsøgte at angribe Suez-kanalen. Hverken transjordanerne eller palæstinenserne tog stilling til konflikten, de hadede ganske vist tyrkerne af et godt hjerte, men på den anden side var

stemningen ikke pro-allieret. Det samme gjaldt iøvrigt for befolkningen på den arabiske halvø, både i Yemen, Hejaz og i Nejd. Hussein Ibn Ali og hans fire sønner Ali, Abdalla, Feisal og Zaid, der blev anførere for den arabiske opstand mod tyrkerne, blev kun inddraget i verdenskonflikten på allieret side, fordi tyrkerne havde gjort et forsøg på at etablere effektiv kontrol over deres provinser på den arabiske halvø.

KONSTANTINOPEL-HEJAZ JERNBANEN OG DET ARABISKE OPRØR

I 1900 var tyrkerne – ved hjælp af tysk kapital og tyske ingeniører – begyndt at bygge Hejaz-jernbanen, der skulle knytte Konstantinopel til Medina i Vestarabien. Officielt var formålet at lette pilgrimmenes vej til de hellige byer, Mekka og Medina, men samtidig håbede tyrkerne, at jernbanen ville lette kontrollen over denne afsidesliggende del af riget. Jernbanen, der blev færdig i 1908, gennemskar transjordansk område, men den fik ikke nogen indflydelse på befolkningens liv, tyrkerne var ude efter vigtigere erobringer. Målet var Hussein Ibn Ali, sherif af Mekka, efterkommer af den hashemittiske familie, som i det 7. årh. havde mistet kalifatet, men som i nyere tid havde underlagt sig Hejaz med de hellige byer. Denne provins hørte ganske vist ind under Konstantinopel, men Hussein Ibn Ali havde helt trængt den tyrkiske guvernør til side og regerede, som om han var selvstændig monark.

Så længe tyrkerne lod Hussein leve i fred, var han dem en relativt loyal undersåt, men efter ungtyrkernes opstand i 1908 og jernbanens åbning samme år indså han, at Konstantinopel ville forsøge at lægge Hejaz under rigets centraladministration. Hussein satte sig på forskellig vis til modværge, men konflikten mellem ham og sultanen ebbede ud, da verdenskrigen begyndte. De allierede udnyttede imidlertid dette modsætningsforhold, da de planlagde angrebet på de tyrkiske besiddelser i Mellemøsten.

Så tidligt som i februar 1914 havde Husseins søn Abdalla været hos Lord Kitchner, som dengang var engelsk *agent* i Cairo, en stilling som svarede til mandatinstitutionens højkommissær. Abdalla forhørte sig om, hvilken pris englænderne ville betale for en opstand i Hejaz mod tyrkerne. Men der kom tilsyneladende intet ud af forhandlingerne, og det er også uvist, i hvilket omfang Abdalla var bemyndiget til at repræsentere sin far, Hussein, eller om han blot forsøgte sig i den politiske intriges kunst, som han siden skulle lære at beherske til fuldkommenhed som emir af Transjordan og siden som konge af Jordan.

TRE ENGELSKE TRAKTATER – LØFTEBRUD ELLER UKLAR FORMULERING

Et par år senere blev kontakten mellem Hussein og englænderne i Cairo genoptaget. Lord Kitchner var i mellemtiden blevet erstattet af

Sir Henry McMahon, og den engelske øverstkommanderende, Lord Allenby, planlagde et fremstød gennem Palæstina mod Jerusalem og Damascus. Forhandlingerne kulminerede i en brevveksling, den kendte Hussein-McMahon korrespondance, hvori englænderne d. 24. oktober 1915 godkendte Husseins krav om oprettelsen af et stor-arabisk kongedømme efter tyrkernes nederlag. Dette rige skulle omfatte den arabiske halvø samt Irak og Syrien, men englænderne forbeholdt sig visse rettigheder til at beskytte deres og franskmændenes territoriale interesser i Mellemøsten. Aftalen blev effektiv fra januar 1916, og først da begyndte Hussein at organisere den såkaldte arabiske revolte, der udbrød i juni 1916. Hussein-McMahon aftalen er et mesterstykke af dobbelttydighed og uklar formulering, men der er ingen tvivl om, at til trods herfor brød englænderne aftalens fundamentale princip om oprettelsen af et arabisk rige med Hussein som konge, når krigen var vundet. Man har siden villet hævde, at den arabiske opstand, som var Husseins del af aftalen, i virkeligheden var en malerisk men ineffektiv »fantasia« arrangeret af nogle tusinde slet organiserede beduiner, og at den næsten ingen indflydelse fik på krigens forløb, men dette forandrer ikke den kendsgerning, at der i hvert fald, set med arabiske øjne, foreligger et decideret løftebrud fra engelsk side.

Efter at englænderne i januar 1916 havde underskrevet Hussein-McMahon aftalen, underskrev de samme år den såkaldte Sykes-Picot overenskomst med franskmændene. Den delte Mellemøsten i engelske, franske og russiske interessesfærer, hvori parterne gensidigt skulle respektere hinandens interesser. Det arabiske rige, man havde lovet Hussein, var omtalt i en paragraf i denne overenskomst mellem stormagterne, men som underordnet deres interesser. Og da fredskonferencen i april 1920 i San Remo anerkendte oprettelsen af engelske og franske mandater i den »frugtbare halvmåne« og i Irak, blev Hussein-McMahon aftalen totalt tilsidesat.

Men i mellemtiden havde englænderne også forpligtet sig til jødisk side. I november 1917 offentliggjorde den engelske regering den berømte Balfourdeklaration, hvori de forpligtede sig til efter sejren at oprette et jødisk nationalhjem i Palæstina. Også denne deklaration var utydeligt formuleret, for det var ikke klart, om man i deklarationen hentydede til hele Palæstina, d. v. s. både Cis- og Transjordan, eller blot til Cisjordan, og det var heller ikke klart, om der var tænkt på oprettelsen af et jødisk nationalhjem indenfor Palæstinas grænser, d. v. s. eventuelt på et mindre område, eller om hele Palæstina skulle blive jødisk nationalhjem. I hvert fald hævdede araberne, at Hussein-McMahon aftalen og Balfourdeklarationen var indbyrdes modstridende, idet det Palæstina, man lovede jøderne, i forvejen var lovet bort til Hussein som en del af det stor-arabiske kongedømme. Den engelske regering hævdede modsat, at Palæstina ikke var tænkt som en del af Husseins rige.

Hussein-McMahon korrespondancen og de to andre aftaler mellem englænderne og jøderne og englænderne og franskmændene er ovenfor blevet omtalt lidt mere udførligt, end vi i det følgende skal omtale den endeløse række tosidige, flersidige og internationale aftaler, som i løbet af de sidste 40 år er blevet indgået og brudt i Mellemøsten. Men denne periode 1916–1917 fortjener opmærksomhed, for den fik to konsekvenser, som skulle sætte afgørende præg på Mellemøstens nyere historie. For det første trådte Hussein-familien, eller hashemitterne som de også kaldes, fra relativ isolation i Hejaz på den arabiske halvø, ind i det politiske rampelys i den »frugtbare halvmåne« og Irak, hvor de skulle spille en vigtig rolle for engelsk politik, og i det omfang hvori denne repræsenterede vestmagternes interesse, da også for disse. Dette beduindynasti repræsenteret af de to brødre Feisal og Abdalla og siden af deres to børnebørn, Feisal og Hussein, stod loyalt ved Englands side i fyrre år, de er blevet karakteriseret som den engelske sols måner, som, da solen gik ned, mistede deres eksistensberettigelse. Deres mange forsøg på at føre en expansiv politik og realisere Hussein Ibn Alis drøm om et stor-arabisk rige skulle føre til spænding og splid først mellem de forskellige dynastier i Mellemøsten, Faroukerne i Ægypten og Sauderne i Arabien, og siden mellem hashemitterne og den frembrusende radikale arabiske nationalisme, som betragtede hashemitterne som exponenter for den vestlige imperialisme.

Den anden konsekvens, som perioden 1916–17 og de modstridende engelske løfter skulle få, var af psykologisk karakter. Den skabte fra første færd en atmosfære af mistænksomhed og bitterhed mellem englænderne og araberne, som skulle vokse i styrke efterhånden som arabisk nationalisme vandt frem. Hussein-familien blev sandt nok aldrig vellidt af de øvrige mellemøstlige potentater og politikere, og ingen beklagede, at englænderne havde snydt Hussein for hans arabiske trone – men den engelske politik tjente til at underminere arabisk tiltro til engelsk pålidelighed i almindelighed – og selv de engelske forsøg på siden at vække sympati hos araberne ved at spænde ben for franskmændene i Syrien og Libanon og svigte deres løfter til jøderne i Palæstina mislykkedes.

BEGYNDELSEN TIL JORDANS POLITISKE HISTORIE I 1917

Straks efter at den arabiske opstand begyndte i juni 1916, tilintetgjorde Husseins styrker den tyrkiske garnison i Mekka, og han lod sig udråbe til konge over byen. Hans fire sønner delte kommandoen over styrkerne mellem sig, og belejringen af Medina, hvortil tyrkerne havde ført forstærkninger ad Hejaz-jernbanen, begyndte. For Hussein var erobringen af Medina vigtigere end alle allierede krigsmål i Mellemøsten, og belejringen bandt alle hans styrker. I mellemtiden lod han sig også udråbe til konge over de

arabiske lande, som endnu var sikkert under tyrkisk-tysk kontrol, men denne titel blev hverken anerkendt af englænderne eller franskmændene, som nøjedes med at anerkende Hussein som konge af Hejaz. Husseins egenmægtige handling vakte imidlertid stor forargelse i de arabiske lande, og den tjente uden tvivl til at styrke en del arabiske lederes loyalitet overfor tyrkerne – dette gjaldt både Imanen af Yemen og emiren af Hail i den arabiske ørken, Ibn Rashid. Herskeren over Nejd, Ibn Saud, kunne utvivlsomt også have bidraget til den allierede sejr, hvis ikke han var kommet i modsætningsforhold til Hussein, som med sin proklamation formelt havde reduceret Ibn Saud til sin undersåt.

Det var formodentlig T. E. Lawrence (Lawrence of Arabia), som fik overtalt Hussein til at ændre taktik overfor tyrkerne. Formålet med krigen var at slå tyrkerne over hele Mellemøsten og ikke blot at vinde enkelte isolerede sejre, hævdede han. At forsøge at tvinge Medina i knæ ville være spildte kræfter; i stedet for skulle Hussein holde så mange styrker, at belejringen kunne fortsætte, medens resten skulle frigøres til aktion længere mod nord. Husseins søn, Feisal, fortsatte derfor nordpå mod Transjordan sammen med Lawrence for at hjælpe Allenby med hans fremstød gennem Palæstina og Syrien. Og her begynder så Jordans politiske historie, da de første hashemittiske styrker i 1917 nåede frem til den del af den arabiske ørken, som siden – nærmest ved tilfældighedernes spil – skulle blive en territorial nydannelse under navnet Transjordan. Det strategiske formål med Feisals aktion mod Transjordan var at mobilisere sheikerne i området til oprør mod tyrkerne og sabotage mod Hejaz-jernbanen. Tyrkiske styrker skulle lokkes over floden fra Cisjordan til Transjordan og modstanden mod Allenby's fremmarch i Palæstina dermed svækkes. Taktikken lykkedes, tyrkerne fik overtalt den tyske øverstkommanderende til – under protest – at trække 1/3 af styrkerne over floden, og i december 1917 erobrede Allenby Jerusalem, siden faldt Damascus, og d. 31. oktober 1918 overgav tyrkerne sig betingelsesløst til de allierede.

I tidsrummet mellem tyrkernes overgivelse og fredskonferencen i San Remo i 1920 blev det tidligere tyrkiske område i Mellemøsten administreret af englænderne og franskmændene ifølge de retningslinier, der var nedlagt i Sykes-Pikot aftalen af 1916. Englænderne sad i Cisjordan, franskmændene i det syriske kystområde, stort set i det distrikt, som siden blev isoleret fra Syrien og etableret som den selvstændige republik – Libanon, kong Feisal og hans arabiske styrker sad i det indre Syrien, og tilsyneladende havde han også en vis kontrol over sheikerne i Transjordan. San Remo konferencen besluttede sig for en deling af de ovennævnte områder mellem England og Frankrig, der skulle bestyre dem som mandatmagter, men Feisals tilstedeværelse i Syrien og Transjordan blev underkendt. Konferencen traf denne afgørelse i slutningen af april 1920, skønt arabiske ledere

i Damascus måneden forinden havde tilbudt Feisal den syriske krone, som han modtog. I juli marcherede franskmændene mod Damascus og nedkæmpede undervejs, hvad der fandtes af uorganiseret modstand. Feisal erklærede sig villig til at samarbejde med den nye franske mandatadministration, og dette medførte, at han kom i modsætningsforhold til de syriske nationalister, der ønskede fortsat kamp mod franskmændene. Men hans samarbejdsvilje fandt ingen sympati hos franskmændene, og i slutningen af juli blev han drevet på flugt. Året efter blev han ved engelsk mellemkomst udråbt til konge af Irak. De transjordanske sheiker benyttede forvirringen efter Feisals flugt fra Damascus til at dele landet mellem sig i 8 dele, en af dem tilfaldt iøvrigt Hussein Ibn Ali af Hejaz, hvis eneste gevinst hidtil havde været en samling værdiløse breve, der bar McMahons underskrift. Han var blevet glemt af englænderne og bedraget af sin egen søn Feisal, som havde ladet sig udråbe til konge af Syrien, skønt hans far kun havde tiltænkt ham posten som vicekonge over det stor-arabiske drømmerige. I 1924 blev Hussein drevet fra tronen af Abdul Aziz Ibn Saud af Nejd, hans søn Ali blev udråbt til konge af Hejaz i stedet for faderen, som gik i landflygtighed og døde på Cypern i 1931. Ali blev iøvrigt drevet på flugt i 1925, og Ibn Saud annekterede Hejaz. Han fandt beskyttelse hos broderen, Feisal, nu konge af Irak, og døde der i 1934.

Englænderne havde travlt i Cisjordan (herefter kaldet Palæstina, skønt denne betegnelse geografisk dækker området på begge sider af Jordanfloden). Og ligesom tyrkerne var de tilbøjelige til at lade den transjordanske befolkning passe sig selv, så længe den ikke skabte problemer for englænderne. Sir Alec S. Kirkbride, der i ca. 40 år var knyttet til Transjordan i forskellige stillinger, sidst som engelsk ambassadør i Amman, har beskrevet, hvorledes englænderne i sommeren 1920 var indstillet på at lade Transjordan »tjene som jordreserve, hvor araberne kunne bosættes, når først det jødiske nationalhjem i Palæstina ... blev en kendsgerning. Der var på dette tidspunkt ingen, der havde til hensigt at danne en uafhængig arabisk stat på den anden side Jordanfloden«[1]).

På den anden side anerkendte englænderne, at Palæstina og Transjordan var så vidt forskellige i enhver henseende, at de ikke kunne administreres under eet, så man improviserede en form for selvstyre i Transjordan. 6 engelske officerer blev sendt over floden, hvor de hjalp beduin-sheikherne med at administrere landet. Sheikernes fællesråd fik endog den pompøse betegnelse »Moabs Nationale Regering«, men ingen tog anstød af denne ekstravagance, for både englænderne og franskmændene havde langt alvorligere problemer at løse i Syrien, Irak og Palæstina. Bortset fra Kirkbrides ovennævnte udtalelse findes der ingen pålidelige oplysninger om, hvilken

[1]) A Crackle of Thorns. Sir Alec Seath Kirkbride, John Murray, London 1956.

rolle englænderne havde tiltænkt Transjordan. Winston Churchill, som i denne periode var koloniminister, og Herbert Samuel, som var engelsk højkommissær for Palæstina og Transjordan, er formodentlig de to eneste personer, som kan kaste lys over Transjordans oprindelse, men begge har hidtil bevaret tavsheden. Indtil videre kan vi derfor kun henholde os til den kronologiske udvikling og visse gisninger.

Intet tyder på, at oprettelsen af Transjordan og dets udskillelse fra det palæstinensiske mandatområde som selvstændig politisk enhed, var en nøje beregnet engelsk manøvre, der havde til formål at oprette en vasalstat. som både politisk og økonomisk skyldte England sin eksistens, og som derfor ville være en pålidelig base, hvorfra englænderne kunne kontrollere deres besiddelser i Mellemøsten, uden at behøve at frygte konflikt med en nationalistisk opposition. »Jordan er blevet skabt af England og for England«, hedder det ofte i litteratur om emnet, men det synes at være en noget forenklet version af sandheden. Jordan blev sandt nok skabt af England, men ikke så meget som resultat af politisk fremsyn, som på grund af engelsk ubeslutsomhed. Først senere begyndte englænderne at indse, at denne situation måske kunne udnyttes til deres fordel.

ABDALLA ANKOMMER TIL TRANSJORDAN OG UDNÆVNES TIL EMIR I 1923

I november eller december 1920 ankom Abdalla til Ma'an til Transjordan med en gruppe let bevæbnede beduinkrigere, deres antal anslås til mellem 1.200 og 2.000. Hvad han ville i Transjordan, bliver formodentlig aldrig opklaret. Ifølge hans egen erklæring agtede han sig til Damascus for at hævne sig på franskmændene, fordi de havde fordrevet Feisal fra Syriens trone i juli samme år. Nyheden om Abdallas fremmarch nåede de engelske officerer stationeret i Transjordan i januar 1921. De vidste ikke, hvorledes de skulle reagere overfor denne invasion, skulle de organisere et forsvar mod Abdalla eller modtage ham venligt. En henvendelse om instruktioner til Herbert Samuel i Jerusalem gav efter flere ugers forløb kun et meget vagt svar, og i marts 1921 havde Abdalla uden sværdslag okkuperet hele Transjordan. Nogle måneder senere mødtes Abdalla, Herbert Samuel og Winston Churchill på Olivenbjerget ved Jerusalem, og man enedes om at udnævne Abdalla til Emir af Transjordan. I september 1922 godkendte Folkeforbundet oprettelsen af Transjordan som en separat stat under engelsk mandatstyre, og i 1923 blev Abdalla formelt anerkendt som hersker, efter at landet i maj var blevet proklameret selvstændigt, dog med de forbehold som stod anført i mandatbestemmelserne.

Indtil for nylig er den engelske politik overfor Abdalla i denne periode blevet præsenteret som en sejr for engelsk diplomati. Den kamplystne

Abdalla var rykket ind i Transjordan på vej til Syrien, således har man fremstillet situationen. Englænderne frygtede imidlertid, at Abdalla ville falde som let offer for de franske styrker, der var hans overlegne både i antal og udrustning, og at de ville forfølge ham ind over Transjordans grænse. Franskmændenes interesse i at underlægge sig Transjordan var ingen hemmelighed, og englænderne mente, at hvis de franske styrker først rykkede ind i Transjordan, ville det blive vanskeligt at få dem til at trække sig tilbage. Abdalla måtte derfor standses for enhver pris – og prisen blev altså emiratet over Transjordan, som englænderne alligevel ikke rigtigt vidste, hvad de skulle stille op med.

I den sidste tid, især under indflydelse af Kirkbrides udtalelser, er denne historie blevet taget op til revision, og man har stillet spørgsmålet, om det virkelig var englænderne, der fik Abdalla til at opgive sine planer om at drage til Damascus ved at tilbyde ham Transjordan, eller om det ikke snarere var Abdalla, der bluffede englænderne. I sine sidste leveår lod Abdalla nu og da en bemærkning falde om, at han aldrig havde tænkt alvorligt på at drage mod Damascus, han vidste, at han ingen chance havde for at kæmpe mod den franske hær. Hans hensigt var i virkeligheden at blive emir af Transjordan. Denne version passer glimrende til den karakteristik af Abdalla som politiker, som mange embedsmænd og politikere, der var ham på nært hold, har givet. Abdalla synes at have haft en enestående sans for stormagtspolitikkens realiteter i Mellemøsten. Han anede måske, at hvis han havde proklameret, at han kom for at erobre Transjordan, ville englænderne have drevet ham ud med magt, men da han i stedet gav det udseende af at være i transit for at angribe franskmændene, blev han, set med engelske øjne, en faktor i magtkampen om Mellemøsten, som det betalte sig at pacificere fremfor at bekæmpe.

ABDALLA KONSOLIDERER SIT FORHOLD TIL ENGLAND 1928–39

Efter et års eksperiment med et selvstændigt Transjordan indså englænderne, at de havde handlet overilet. Landet gik bankerot i 1924, det engelske subsidium på 250.000 £ årlig var formøblet; bl. a. havde Abdalla brugt en del af de engelske penge til at finansiere syriske rebeller, der forberedte et kup mod franskmændene, hvilket skabte spænding mellem England og Frankrig, og fra 1924 overtog englænderne administrationen af Transjordan, der i de følgende år blev regeret som en slags kronkoloni. I 1928 underskrev Abdalla og englænderne en traktat, der bl. a. stipulerede, at højkommissæren i Jerusalem skulle repræsenteres af en resident i Amman, og at denne skulle vejlede Transjordan i alle spørgsmål vedrørende udenrigspolitik, økonomi og forsvar. Desuden anerkendte Abdalla englændernes ret til at holde militære styrker på transjordansk område,

og han forpligtede sig desuden til ikke at oprette væbnede styrker uden at indhente engelsk tilladelse. Hermed mistede Abdalla i virkeligheden fuldstændig retten til at bestemme i sit eget land, og denne traktat af 1928 blev modtaget med stor uvilje i den øvrige arabiske verden, hvor Abdalla blev stemplet som forræder mod den arabiske nationalistbevægelse. I 1929 anerkendte englænderne oprettelsen af en folkevalgt, lovgivende forsamling på 16 medlemmer plus 6 ex officio medlemmer. En af denne forsamlings første handlinger var at ratificere traktaten af 1928. I 1934 blev traktaten udvidet for at give Abdalla ret til at udnævne konsulære repræsentanter i de arabiske lande, i 1939 anerkendte englænderne oprettelsen af et ministerråd, der var direkte ansvarligt overfor Abdalla, og i 1946 blev Transjordan erklæret uafhængigt – for anden gang.

Perioden fra 1928 og til den anden verdenskrigs udbrud i 1939 var ikke særlig begivenhedsrig for Transjordan. Abdalla konsoliderede sin position indadtil og styrkede forholdet til England ved at gøre sig uundværlig. Men på intet tidspunkt syntes han at have glemt, at Transjordan kun var tænkt som en midlertidig station på hans vej til magten i Mellemøsten. Det er svært at vurdere, om Abdalla simpelthen var besat af magtbegær, eller om han betragtede det som sin sønlige pligt at hævne faderen og realisere dennes drøm om et stor-arabisk rige under hashemittisk herredømme, men det er givet, at tanken om ekspansion, ved magtanvendelse eller ved frivillig overenskomst, løb som en rød tråd gennem hans liv. Og for at lette sine planers realisering besluttede Abdalla sig til at følge englænderne i tykt og tyndt. Hans taktik overfor dem lykkedes, han blev deres uundværlige allierede i den arabiske verden, og mod rimelig betaling ydede han, hvad der forventedes af ham, uden nogensinde at blive et viljeløst redskab i englændernes hænder. I mange henseender lykkedes det ham i denne periode at skabe en sådan identitet mellem sine og englændernes mål i Mellemøsten, at man af og til må spørge sig selv, hvem der i virkeligheden udnyttede hvem.

Perioden fra 1928 til 1939 stod som sagt i konsolideringens tegn. Samtidig med at Abdalla nærmede sig til englænderne, blev han isoleret fra sine arabiske naboer. Mod øst isolerede den arabiske ørken ham fra kong Ibn Saud, der havde fordrevet hashemitterne fra Hejaz og således påførte sig Abdallas livslange had. Dette had mellem de to dynastier kom til at spille en afgørende politisk rolle i Mellemøstens nyere historie. Det var et modsætningsforhold uden reel politisk mening, men med rod i arabisk tradition og tankegang. Ibn Saud og Abdalla valgte aldrig at møde hinanden i åben kamp, men de forsøgte at skade hinanden indirekte ved at modarbejde hinandens planer, og svække hinandens politiske position. Saudi-Arabiens forhold til Gamal Abd-el Nasser, Syrien-Ægyptens nuværende præsident, var således i begyndelsen venskabeligt, fordi der her viste sig

en modvægt mod hashemitternes indflydelse i Mellemøsten. Og kong Ibn Saud øste rigeligt af sine oljeindtægter for at arrangere forskellige kup i Syrien, hvergang han frygtede, at den syriske regering var velvilligt indstillet overfor tanken om union med Irak, som ville være det første skridt mod oprettelsen af det stor-syriske rige, hashemitterne havde i tankerne. Først idag, efter at den arabiske nationalistbevægelse i virkeligheden har gjort ende på det hashemittiske dynasti og vender sig mod Ibn Saud, er de to kongehuse blevet forsonet i fælles frygt for udviklingen i Kairo og Bagdad.

Mod vest grænsede Transjordan til Palæstina, hvor uafhængighedstanken havde fået godt fodfæste. Haj Amin el Husseini, dens førende talsmand, vendte sit had dels mod englænderne og jøderne, og dels mod Abdalla, som han betragtede som en fremmed, der ved engelsk hjælp havde ranet en del af det territorium, som tilkom palæstinenserne. Abdalla var i Amin el Husseinis øjne ikke blot en forræder mod den arabiske uafhængighedsbevægelse, men også en fare for Palæstina, som Haj Amin mistænkte ham for at ville underlægge sig. Haj Amins bange anelser blev til fulde bekræftet i 1948, da Abdalla lod sig udråbe til konge af Jordan, lidet anende at han underskrev sin egen dødsdom i samme øjeblik, han stod for at skulle realisere et af sit livs mål, annektionen af Palæstina.

Englænderne havde forsøgt at pacificere Haj Amin ved at udnævne ham til de højeste poster i det palæstinensisk-arabiske samfund på det religiøse og politiske område, dels mufti af Jerusalem og dels præsident for den muhammedanske højkomite. Men Haj Amin benyttede blot sin magtposition til at skærpe kampen mod englænderne og jøderne. I 1936 organiserede han en generalstrejke i Palæstina, som fortsatte i blodige uroligheder anstiftet af arabiske friskarer, som sneg sig over grænsen til Palæstina og gennemførte angreb både på englændere, jøder og moderate arabere. Abdalla optrådte i denne strid formelt loyalt overfor de palæstinensiske oprørere, men han fik brug for al sin politiske snilde for at holde Transjordan udenfor konflikten. Det var Haj Amins plan at forsøge at sprede oprøret over floden til Transjordan og vælte Abdalla fra tronen, men den arabiske legion fik hurtigt drevet infiltranterne tilbage over grænsen til Palæstina. Det blev i stedet Haj Amin, som måtte gå i eksil, og bitter anti-engelsk som han var, fandt han asyl i Berlin under den anden verdenskrig, hvorfra han dels forsøgte at hverve muhammedanske frivillige til SS og dels drev en omfattende radiopropaganda.

Abdallas rige grænsede således mod den fjendtlige saudi-arabiske ørken mod øst, og mod vest i Palæstina dominerede Haj Amin den politiske scene. Der fandtes ganske vist visse politiske grupper i Palæstina, som betragtede Abdalla med sympati, deres talsmand var borgmesteren af Jerusalem, Raghib Bey Nashashibi. Men sympatien mellem disse grupper og Abdalla

skyldtes primært fælles had til Haj Amin og ikke ønsket om union mellem de to lande. Med jøderne i Palæstina holdt Abdalla sig på god fod. Han lagde ikke skjul på sin sympatiske indstilling overfor planerne om at bygge et jødisk nationalhjem, og mente – noget naivt måske – at han ved jødernes hjælp ville kunne udstrække sit herredømme til Palæstina. Da en engelsk kongelig kommission i 1937 afgav den såkaldte Peel-rapport, der anbefalede en tre-deling af Palæstina i en jødisk, arabisk og engelsk del, forsøgte Abdalla at udvikle denne tanke i en for ham logisk retning. I stedet for Peel-betænkningens løsning, som blev afvist af alle interesserede parter, skulle der oprettes et semitisk kongedømme på begge sider Jordan, – jøderne skulle have selvstyre i deres egen del, og de skulle repræsenteres i kongens råd og i parlamentet. Abdalla havde selvfølgelig tiltænkt sig selv kongeværdigheden.

ET MISLYKKET FORSØG PÅ AT FORENE SYRIEN OG TRANSJORDAN 1939–45

I perioden fra 1939 til 1945 vendte Abdalla sin opmærksomhed mod Syrien, hvor han havde en del sympatisører, men mest i de religiøse grupper og blandt bønderne og beduinerne, som hørte til de fattigste og mindst oplyste grupper i den syriske befolkning og således ikke repræsenterede nogen politisk indflydelse af virkelig betydning. Sålænge franskmændene sad i Syrien, tillod Abdalla sig ikke at propagandere for et forenet Transjordan-Syrien, men i 1941 erobrede engelske og frie franske styrker landet, og Abdalla håbede, at dette åbnede muligheden for en union, som englænderne efter hans mening ville hilse med velvilje. Anthony Eden havde udtalt i maj 1941, at den engelske regering ville støtte enhver bestræbelse på at gennemføre planer for større arabisk enhed, såfremt disse planer var godkendt af alle interesserede parter. Fra Edens side var udtalelsen formodentlig kun ment som en uforbindende, venlig frase, men Abdalla tog ham på ordet. I september samme år havde Abdalla en samtale med Oliver Lyttleton, den engelske Minister of State i Kairo. Ved denne lejlighed lagde Abdalla kortene på bordet og bad om engelsk støtte for sine planer om at forene Syrien, Libanon, Palæstina og Transjordan. Lyttletons svar var igen venligt, men uforbindende, idet han udtalte, at den engelske regering ikke agtede at stille sig hindrende i vejen for en gennemførelse af Abdallas planer. Abdalla tog også denne udtalelse som en opmuntring til at arbejde videre, og han begyndte at knytte forbindelser til højre og venstre, med syriske anti-republikanere, jødiske undergrundskredse i Palæstina og repræsentanter for den altid aggressive drusiske minoritet i Syrien. I 1943 inviterede Abdalla syriske ledere af alle fraktioner til at komme til Amman og åbent diskutere en forening af de to lande. Året forinden havde Nuri

as Said, premierministeren i Irak, foreslået englænderne noget tilsvarende, blot med den tilføjelse, at en syrisk-transjordansk union skulle forenes med Irak. Nuri as Said delte ikke hashemitternes had til Saudi-Arabien, men for ham ville et forenet stor-syrisk rige, under Iraks kontrol, være en passende modvægt mod Kairos voksende interesse for Mellemøsten.

Abdallas plan om et møde mellem ham og de syriske ledere faldt imidlertid til jorden. Franskmændene havde fået nys om sagen og beskyldte englænderne for at have organiseret mødet for at underminere fransk indflydelse i Syrien. Franskmændenes mistænksomhed overfor englændernes hensigter var i mangt og meget berettigede, blot ikke i dette tilfælde, men da englænderne ikke ønskede strid med deres franske allierede, fik Abdalla ordre til at holde inde. Han havde imidlertid håbet, at den engelske modvilje var af midlertidig karakter, og at han ville blive opmuntret til at fortsætte bestræbelserne efter krigens afslutning i 1945. Men han blev skuffet. De franske mandatrettigheder over Syrien og Libanon blev ganske vist annulleret, og franskmændene blev med engelsk bistand fulgt til døren af de syriske republikanere, men Abdallas planer blev glemt. Han opgav imidlertid ikke håbet og søgte efter en sekundær løsning, idet han sammen med Nuri as Said foreslog englænderne, at Syrien, Libanon, Palæstina og Transjordan skulle sammensluttes i en løs federation, hvori hver stat på demokratisk vis skulle bestemme sin egen styreform, og denne federation skulle sammen med Irak danne en arabisk liga. Hverken Saudi-Arabien eller Ægypten var tiltænkt en plads i denne liga.

Men atter havde Abdalla vurderet englænderne forkert. Han betragtede sig selv som englændernes eneste loyale allierede i Mellemøsten, og måske havde han ret i denne bedømmelse, men englænderne delte blot ikke hans anskuelse – endnu. Senere skulle Abdalla få rig lejlighed til at bebrejde dem, at de ikke havde ladet ham få frie tøjler, medens tid var. Men englænderne ønskede på dette tidspunkt ikke at komme i konflikt med ægypterne og risikere deres baser, og i 1945 lykkedes det ægypterne, som havde fulgt Abdallas manipulationer med bange anelser, at overtale Anthony Eden til at støtte oprettelsen af en arabisk liga, men under ægyptisk ledelse. For Abdalla kom Edens pro-ægyptiske holdning som et alvorligt chock, men han underskrev ligaens pagt sammen med de øvrige arabiske lande. Under et besøg i London forsøgte han endnu engang at overtale den engelske regering. Han troede blindt, at englænderne ville besegle deres skæbne i Mellemøsten ved at svigte ham, og forsøgte at overbevise Ernst Bevin, den engelske Labour-udenrigsminister, om at det endnu ikke var for sent at gennemføre planerne om oprettelsen af et hashemittisk Stor-Syrien i 1946. Men Bevin stod stejlt og fortalte Abdalla, at regeringen havde besluttet sig til at støtte sig til den arabiske liga for fremtiden. Som belønning for tro tjeneste blev Transjordans status ændret fra mandat-område

til selvstændig stat, og d. 14. maj 1946 blev den tidligere emir Abdalla udråbt til konge af Transjordan – 25 år efter, at han var marcheret ind over den transjordanske grænse på sin tvivlsomme ekspedition mod Damascus. Når han så tilbage, havde han grund til at være tilfreds. Han var blevet konge af Transjordan og var øverstkommanderende over Mellemøstens stærkeste arabiske militærstyrke, den engelsk financierede og kommanderede arabiske legion. Hans ekspansionsplaner var ganske vist ikke blevet realiseret, men i kraft af den arabiske legion havde han et værdifuldt kort på hånden, og medens FN i Lake Success diskuterede Palæstinas deling, lagde Abdalla sine planer for den kommende strid. I 1947 fik Jordan sin første forfatning, ifølge hvilken der blev oprettet et senat, hvis ti medlemmer blev udnævnt af kongen, samt et underhus på 20 folkevalgte medlemmer, 12 muhammedanere, 4 kristne, 2 beduiner og 2 repræsentanter for andre minoriteter. Underhuset havde lovgivende myndighed, men havde ingen kontrol med landets finanser og med offentlige udnævnelser. Iøvrigt havde kongen veto-ret.

DE MISLYKKEDE FORHANDLINGER MED JØDERNE

Allerede i maj 1946 havde Abdalla deltaget i et møde i Kairo mellem de arabiske statsoverhoveder. På dagsordenen stod problemerne i forbindelse med jødisk indvandring til Palæstina og oprettelsen af en jødisk stat i Palæstina. De fundamentale modsætninger mellem Abdalla og de øvrige arabiske lande, især Ægypten, Syrien og Saudi-Arabien, var ikke udlignede, men overfor jøderne forsøgte araberne at vise enighed. På mødet indtraf imidlertid en begivenhed, som fik vidtrækkende følger for arabisk samarbejde i kampen mod jøderne. Haj Amin el Husseini, der efter krigen var blevet arresteret af de allierede og interneret på et slot i nærheden af Paris, ankom til Kairo og indfandt sig på kongressen som de palæstinensiske araberes talsmand. Hvorledes det lykkedes Haj Amin at flygte fra Frankrig forbliver et mysterium, men i Mellemøsten verserer der en forklaring, som, selvom den endnu ikke er dokumenteret og derfor bør tages med ethvert forbehold, dog fortjener at omtales. Det var franskmændene, der vendte ryggen til, medens Haj Amin undslap. Forklaringen skulle være den, at siden englændernes intervention i den fransk-syriske krise i maj 1945, hvor den engelske øverstkommanderende havde givet de franske styrker ordre til at standse skydningen og havde pålagt den en art kasernearrest, havde franskmændene næret bittert nag til englænderne, som de hævdede herigennem bar ansvaret for afslutningen på den franske tilstedeværelse i Syrien og Libanon fra 1946. For at skabe lidt vanskeligheder for englænderne i det urolige Palæstina pustede franskmændene til ilden ved bl. a. at give husly til den jødiske modstandsbevægelse, Haganah, der fik lov til at oprette

træningslejre i Frankrig og udskibningshavne, hvorfra den voksende strøm af illegale indvandrere blev dirigeret mod Palæstina. Men hvorom alt er, Haj Amins pludselige ankomst til Kairo blev en alvorlig overraskelse for både englænderne og Abdalla. For Haj Amin havde tilstrækkelig autoritet i Palæstina til at forhindre, at Abdalla annekterede det, han aspirerede selv til posten som overhoved for en arabisk republik i Palæstina, og Abdalla turde nu snarere frygte, at hans eget kongerige en skønne dag ville blive opslugt af de palæstinensiske arabere.

Abdalla begyndte nu at arbejde på to fronter. Dels optog han kontakt med jøderne i Palæstina og dels med englænderne. Han troede på, at en åben konflikt mellem Transjordan og Palæstinas jøder kunne undgås, og at han ved engelsk hjælp kunne annektere arabisk Palæstina uden kamp. Om de andre medlemmer af den arabiske liga bekymrede han sig ikke, selvom han officielt endnu optrådte på linie med dem. Nogle dage før FNs generalforsamling stemte for deling af Palæstina i november 1947, mødtes Abdalle i hemmelighed med jødernes udsending, Golda Meyerson, nuværende Golda Meir, Israels udenrigsminister. Mødet fandt sted ved Jordan-floden i et privat hus på transjordansk side, og ifølge Golda Meiers rapport[1]) udtalte Abdalla åbent, at han ikke troede på en konflikt mellem ham og jøderne, og at hans eneste ønske var at annektere den arabiske del af Palæstina. Golda Meir svarede, at jøderne ikke var interesserede i, hvad der ville ske med den arabiske del af landet, sålænge de ikke selv blev angrebet. Ved dette møde luftede Abdalla endnu engang tanken om at knytte den kommende jødiske republik til sit kongerige, men da Golda Meir svarede negativt, bragte han ikke spørgsmålet på bane igen.

I mellemtiden blev delingen besluttet, og der udbrød uroligheder mellem jøder og arabere. Haj Amin havde rekruteret guerillastyrker fra Palæstinas arabiske nabolande og førte dem i kamp mod jøderne for at tvinge dem til overgivelse og forhindre oprettelsen af en jødisk stat. Kontakten mellem jøderne og Abdalla blev afbrudt, men blev genoptaget, en uge før krigen udbrød i maj 1948. Golda Meir rejste forklædt som arabisk kvinde til Abdallas palads i Amman fulgt af en enkelt rådgiver. Det var åbenbart, at krigen nu var uundgåelig, og Abdalla havde offentlig erklæret, at han ville gå til angreb sammen med de øvrige medlemmer af den arabiske liga. Men før det uundgåelige skulle ske, som Abdalla udtrykte det, ville han endnu engang forsøge at komme til forståelse med jøderne – men på sine betingelser. Jøderne skulle frivilligt give afkald på en del af det område, de havde fået tildelt af FN ifølge delingsplanen, for at Abdalla kunne have et påskud, som hans arabiske allierede kunne godkende, til at opgive krigen mod jøderne. Desuden skulle jøderne akceptere indlemmelse i Transjordan,

[1]) Negotiations with King Abdalla, artikel af Ze'ew Sherf, i mange år sekretær for Israels kabinet. New Outlook. Middle East Monthly, Tel Aviv. June 1958.

hvor de ville blive repræsenteret både i parlamentet og i regeringen på lige fod med araberne.

Da Golda Meir øjeblikkelig meddelte ham, at hans fredsforslag ikke ville blive modtaget, bad han hende om trods alt at viderebringe det til de jødiske ledere og svare ham inden d. 15. maj, den dag krigen efter planerne skulle begynde. Golda Meir understregede overfor Abdalla, at jøderne var hans eneste virkelige venner, og Abdalla svarede, at han vidste dette, og at han ingen illusioner nærede m. h. t. sine arabiske forbundsfæller. »Forsynet havde bragt jøderne tilbage til deres oprindelsessted«, sagde han, »og med deres hjælp ville de andre semitiske folk kunne genvinde deres tabte ære«. »Hvis De ønsker krig«, sagde Golda Meir til slut, »så håber jeg, at vi mødes efter krigen«, og med disse ord skiltes parterne. På vej hjem gennem Transjordan så Golda Meir de første irakske stridskræfter gå i stilling.

ABDALLAS TAKTIK UNDER PALÆSTINA-KRIGEN 1948–49

Efter at krigen først var udbrudt, gjorde Abdalla naturligvis sit bedste for at vinde den, men han havde kun sin egen sejr i tankerne, og som man kan se af hans kommandodispositioner under kampene, bekymrede han sig ikke det fjerneste om de andre arabiske hæres skæbne. Den arabiske ligas militærkomite var først nået til enighed, dagen før krigen udbrød, og da armeerne satte sig i bevægelse mod den jødiske del af Palæstina, fandtes ingen koordineret angrebsplan. Abdalla havde indtil det sidste krævet, at han skulle anerkendes som øverstkommanderende, men syrerne og ægypterne, der anede, at Abdalla ville forfølge sine egne krigsmål, ville ikke høre tale om det. De arabiske lande havde tilsyneladende fra første færd lagt tanken om oprettelsen af en arabisk stat i Palæstina side om side med en jødisk stat på hylden. Og de invaderende hære forsøgte hver for sig at erobre så meget som muligt med mindst mulige tab for at stå stærkt overfor hinanden, når byttet skulle deles efter jødernes nederlag.

Abdalla havde ladet den arabiske legion, der var kommanderet af engelske officerer med John Bagott Glubb (Glubb Pasha) i spidsen tage stilling over en bred front langs Jordanfloden. Hans plan gik ud på at erobre Jerusalem; at blive konge over Jerusalem stod for Abdalla som et livsmål. Efter Mekka og Medina var Jerusalem den tredie-helligste by i Islam, og den ville tjene som en slags erstatning for de to andre byer, hans slægt havde mistet. Denne ambition kom til at overveje en mere nøgtern strategisk planlægning og reddede meget for jøderne. Desuden havde Abdalla til hensigt at gå lige mod Haifa, havnebyen ved Middelhavet med oljeraffinaderierne, og at erobre Safed og Nazareth, de to hovedbyer i Galillæa, der som en pil skyder ind i syrisk og libanesisk område og således danner et

glimrende springbrædt for angreb mod disse to lande. Men syrerne modsatte sig denne plan, de krævede Galillæa som deres retmæssige bytte og uden at orientere den arabiske legion indledte syrerne et større angreb mod Galillæa. På dette tidspunkt begik Abdalla en strategisk fejl. I stedet for at rette et direkte angreb mod Haifa, som det oprindeligt var tanken, dirigerede han nogle af sine bedste afdelinger til Jerusalem, hvor den arabiske legion var hårdt trængt af jøderne. Denne disposition reddede måske Haifa fra at falde i Abdallas hænder, men den hjalp ham ikke til at erobre Jerusalem. Det lykkedes imidlertid de arabiske styrker at holde den gamle by indenfor murene, således at Jerusalem blev delt mellem parterne, Transjordan beholdt den gamle by, og jøderne beholdt kontrollen over deres nye bydel.

Den manglende koordinering mellem Abdalla og de øvrige arabiske hærchefer kom bl. a. atter til udtryk i juni måned, da Glubb Pasha uden varsel trak sine styrker tilbage fra to større arabiske byer, Lydda og Ramle, der dannede hovedhjørnestene i den arabiske centralfront, og tilsammen havde en befolkning på 60.000 arabere. Jøderne havde forberedt sig på hårde kampe, men de rykkede ind i de to byer uden at møde nogen modstand. Abdalla havde kun meddelt irakerne, hvis konge jo trods alt også var af hashemittisk slægt, om sine retræte-planer, men for syrerne og ægypterne kom de som en alvorlig overraskelse. Hele den arabiske centralfront brød sammen efter tabet af Lydda og Ramle, og jøderne kunne nu frigøre styrker til angreb mod de syriske styrker i Galillæa og mod ægypterne i Negev-ørkenen. Abdallas handling vakte selvfølgelig stor harme hos hans arabiske allierede, der beskyldte ham for at desertere og for at handle i ledtog med jøderne, og utilfredsheden mod ham voksede blandt de unge arabiske officerer i legionen.

Årsagerne til Abdallas manøvrer var flere. Dels havde han brug for tropper i Transjordan, hvor Amin Haj igen var på spil. Denne havde ingen direkte autoritet under krigen i Palæstina og benyttede derfor lejligheden til at fortsætte sine intriger mod Abdalla. Medens dennes styrker var engageret i Palæstina, sendte Haj Amin sine guerillagrupper ind i Transjordan og forsøgte at skabe uro på hjemmefronten og evt. få ryddet Abdalla af vejen. Dernæst stod det klart for Abdalla, at hans politiske styrke overfor både England, Israel og de arabiske lande ville afhænge af den arabiske legions styrke. Man indlod sig derfor nødigt i direkte kamp med jøderne. Jerusalem og Latrun-klostret, der var af strategisk betydning for kampen om den hellige by, var undtagelser. Hans oprindelige erobringsplaner blev lagt på hylden, da israelerne viste sig stærkere end antaget, og i stedet koncentrerede han sig om at holde dem fra livet, samt iøvrigt at sidde med hænderne i skødet, når israelerne angreb hans arabiske allierede. Han kunne således have interveneret i december 1948, da israelerne drev de

ægyptiske hære på flugt i syd, og være faldet israelerne i ryggen, men ingen tanke lå ham fjernere.

Efter at det – ved FNs mellemkomst – lykkedes at standse fjendtlighederne i Palæstina, indledte jøderne og araberne to-sidige forhandlinger om våbenstilstand i Palæstina på øen Rhodos. Abdalla fortsatte at udvikle sine planer om annektion af arabisk Palæstina, som militært allerede var under hans kontrol. I lighed med faderen Hussein Ibn Ali, der havde proklameret sig selv som konge af de arabiske lande i 1916, på et tidspunkt hvor tyrkerne og tyskerne endnu havde kontrol over Mellemøsten, lod Abdalla sig udråbe til konge af Jordan allerede d. 15. november 1948, inden Palæstina-krigen var endt. I den arabiske ligas øjne var dette at føje spot til skade. Ikke blot var de arabiske hære blevet slået af jøderne, men Abdalla havde vovet egenmægtigt at proklamere sin nye kongeværdighed uden så meget som at forhandle med ligaen. Vestmagterne ønskede stadig ikke åbent at tage parti for Abdalla mod Faruk, og de anerkendte først hans nye værdighed i 1949. D. 3. april 1949 underskrev Israel og Jordan våbenhvileoverenskomsten, der formelt anerkendte Abdallas kontrol over arabisk Palæstina. Og i april 1950, efter at der var blevet afholdt almindelige valg på begge sider af Jordan-floden, lykkedes det Abdalla at overtale det jordanske parlament til at stemme for annektering af Palæstina, til trods for den arabiske ligas trusler om at ekskludere Jordan. Fire ledende palæstinensiske politikere, alle modstandere af Haj Amin, blev optaget i regeringen, og underhusets medlemstal blev forøget fra 20 til 40 for at give palæstinenserne samme repræsentation som transjordanerne.

PALÆSTINAS ANNEKTERING. – DE MISLYKKEDE FREDSFORHANDLINGER MED ISRAEL OG ABDALLAS MORD

Abdalla havde sejret, men han havde sejret sig til døde, og i samme stund han annekterede arabisk Palæstina, underskrev han Transjordans dødsdom. Det blev palæstinenserne, som i tidens løb kom til at absorbere transjordanerne, og ikke omvendt. I kraft af deres antal, politiske skoling, økonomiske initiativ, etc. etc. blev de den dominerende faktor i det nye kongerige. I slutningen af 1947 havde Transjordan en befolkning på 375.000, som i 1950 blev sluttet sammen med ca. 500.000 fastboende palæstinensere og 350.000 såkaldte arabiske flygtninge. Abdalla kan ikke have været blind for, at opgaven næsten var håbløs, men han mente måske, at enten slog han til nu og annekterede arabisk Palæstina, eller også måtte han revidere sine planer om ekspansion over Jordan og slå sig til tåls med at have Haj Amin til nabo, og besluttede derfor at løbe risikoen. Han støttede sig til tre faktorer, som skulle bistå ham i forsøget på at kontrollere arabisk Palæstina: Den arabiske legions loyalitet, engelsk hjælp og fred med Israel.

Den arabiske legion var loyal overfor Abdalla, sålænge Glubb Pasha og hans 60 engelske officerer kontrollerede legionens nøgleposter, men den var for lille til både at holde grænsen til Israel under kontrol og opretholde ro og orden i Jordan. Der var uro i flygtningelejrene, Haj Amins agenter støttet af Abdallas tidligere arabiske allierede, søgte at oparbejde misstemning blandt den arabiske befolkning, og de palæstinensiske kommunister pustede til ilden for at skabe uvilje mod Abdalla og hans engelske venner. Palæstina-araberne følte ingen loyalitet overfor Abdalla, som de fandt medansvarlig for nederlaget, og de følte sig transjordanerne langt overlegne i alle henseender. Desuden var den økonomiske situation i Jordan nærmest håbløs. Krigen havde afskåret Abdalla fra det naturlige marked i Palæstina, og han havde mistet adgangen til Haifas havn og oljeraffinaderierne. Jordan var blevet større, men dets evne til at løse de økonomiske problemer var reduceret. Det var lukket inde på alle sider og havde kun et åndehul ved Akkaba, en lille havneby ved det røde hav, hvortil der løb en andenklasses vej fra Amman. Fred med Israel ville på en gang løse Abdallas økonomiske problemer og frigøre den arabiske legion til sikkerhedstjeneste inde i landet.

Abdalla var derfor den eneste af de fire arabiske lande, som forhandlede med Israel på Rhodos, der tog forhandlingerne alvorligt og virkelig ønskede at fortsætte fredsforhandlingerne, efter at våbenstilstanden var en kendsgerning. Medens en kompetenceløs jordansk delegation sad på Rhodos og forhandlede med de israelske delegerede, fandt de virkelige forhandlinger sted på Abdallas vinterslot i Shuneh. Hver nat i mange uger sneg de israelske delegerede sig gennem ingenmandsland i Jerusalem, og blev på den jordanske side afhentet af Abdallas tro mænd og kørt til Shuneh, og hver morgen kom de samme vej tilbage. Hver gang Abdalla og jøderne blev enige om et punkt, fik de to delegationer på Rhodos instruktioner om at inkorporere det i våbenhvileoverenskomsten[1]).

Efter at Rhodos-forhandlingerne var ført til en heldig afslutning, fortsatte konferencerne mellem Israel og Abdalla, og man nåede så vidt, at skitsen til en fredstraktat var udarbejdet og signeret. Men oplysninger om fredsforhandlingerne slap ud, og både indadtil og udadtil komplicerede det Abdallas situation. Til sidst kunne han ikke formå sine ministre til at godkende fredsplanerne. Den syriske og ægyptiske radio angreb Abdalla voldsomt og afslørede hans planer om at slutte fred bag den arabiske ligas ryg. I august 1950 afsløredes en terroristorganisation i Jordan, som bl. a. arbejdede for oprør i den arabiske legion og mord på Abdalla. Organisationens medlemmer blev ganske vist arresteret, men modstanden mod Abdalla voksede. I verdenspressen diskuterede man åbent chancerne for og

[1]) The First Ten Years. Walter Eytan, direktør for Israels udenrigsministerium siden statens oprettelse. Weidenfeld & Nicolson. London 1958.

imod et attentat på Abdalla. I januar 1951 formulerede Abdalla et sidste fredstilbud. Han havde fået oplysning om, at Saudi-Arabien havde finansieret en syrisk agent, der skulle finde en mand, som var beredt til at myrde Abdalla, og hans beslutning om at tvinge sit kabinet til at acceptere fred med Israel styrkedes. Men der kom intet ud af dette sidste fredsforslag – grunden hertil kan endnu ikke konstateres.

I mellemtiden skærpedes Abdallas konflikt med de palæstinensiske arabere. Selv svorne modstandere af Haj Amin blandt dem kom i opposition til kongen, der regerede Jordan på samme måde, som han tidligere havde regeret beduinerne i Transjordan. Ifølge den transjordanske forfatning af 1947 var kongen enerådende, og regeringen var ansvarlig overfor ham og ikke overfor parlamentet. Ved første tegn på uenighed mellem paladset og regeringen havde Abdalla for vane at udskifte regeringschefen. Abdalla ønskede imidlertid ikke at opgive sine privilegier, og han vendte det døve øre til de palæstinensiske araberes krav om forfatningsreform – tilsidst greb han til den udvej at opløse parlamentet i maj 1951, hvilket i palæstinensernes øjne var en provokerende handling, der havde til hensigt at berøve dem deres retmæssige andel i Jordans styre. Spændingen steg i juni måned, og lidet hjalp det, at Abdalla pludselig gav efter og lovede palæstinenserne, at deres krav om reform ville blive imødekommet efter de kommende parlamentsvalg, som skulle finde sted i august fem år efter at de første valg fandt sted i Jordan. Den 20. juli blev kong Abdalla skudt ned på tærsklen til al Aqsa-moskeen i Jerusalem af en palæstinensisk skrædder hvervet til formålet af Haj Amins agenter.

Med kong Abdallas død vandt de anti-vestlige kræfter i Jordan deres første afgørende sejr, den pro-engelske hashemittiske front var blevet brudt, og faren for en breche i den arabiske modstand mod Israel var afværget. Fra en dynamisk og aggressiv magtfaktor i Mellemøsten blev Jordan reduceret til en stat, hvis eksistensberettigelse svandt, efterhånden som England blev nødt til at afvikle sine interesser i den arabiske verden, og landets hovedinteresse i årene efter Abdallas død blev simpelthen at overleve. Fem år skulle gå, før de anti-vestlige kredse vandt deres næste afgørende sejr, nemlig afsættelsen af Glubb Pasha, som blev effektiv fra den 1. marts 1956, og dernæst var det kun et spørgsmål om tid, før Jordan i marts 1957 opsagde traktaten med England.

STRIDEN OM TRONFØLGEN

TALAL UDRÅBES TIL KONGE OG AFSÆTTES

Allerede før kong Abdallas død havde spørgsmålet om tronfølgen splittet Jordan. Der var to kandidater, Abdallas ældste søn, Talal, som stod i opposition til faderen, og derfor blev betragtet som anti-britisk, og Naif,

hans yngre bror, som altid havde været Abdallas foretrukne. Både Abdalla og englænderne ville have foretrukket at se Naif som tronfølger, medens palæstinenserne støttede Talals kandidatur i det omfang, hvori de i det hele taget ønskede at se en hashemit på tronen. Forfatningen kunne selv Abdalla imidlertid ikke komme uden om, og hans ældste søn blev derfor taget i ed som tronfølger og fungerende regent, da Abdalla i maj 1951 rejste på officielt besøg til Tyrkiet. Tilfældet ville imidlertid, at dagen derpå blev Talal syg, der taltes om et nervesammenbrud, og efter at han var rejst til Beiruth for at søge lægebehandling, blev Naif taget i ed som fungerende regent. Både Talal og Abdalla vendte siden tilbage til Amman, og Naif måtte atter trække sig tilbage. I juli måtte Talal imidlertid atter søge lægebehandling, og denne gang rejste han til Svejts, hvor han modtog meddelelsen om, at Abdalla var myrdet, og at hans bror Naif atter var blevet taget i ed som regent. Medens Talal personlig var sat ud af spillet, kæmpede de palæstinensiske arabere for hans tilbagevenden, medens transjordanerne og englænderne intrigerede for Naifs forbliven på tronen. Kampen stod i virkeligheden ikke mellem de to kandidater og deres tilhængere, men om Jordans fremtid som selvstændig stat. Med den svagelige Talal på tronen frygtede og håbede jordanerne alt efter sindelag, at landets dage var talte. Medens datoen for parlamentsvalgene den 29. august nærmede sig, forsøgte Syrien, Ægypten og Saudi-Arabien at udnytte konflikten mellem Talal og Naif til at bringe hele spørgsmålet om Jordans fremtid officielt på bane. De tre lande foreslog, at man skulle afholde folkeafstemning i Jordan under den arabiske ligas opsyn for at overlade det til befolkningen at bestemme, om landet fortsat skulle eksistere eller i stedet deles mellem Saudi-Arabien og Syrien. I betragtning af, at den arabiske liga var domineret af anti-hashemittiske lande med Ægypten i spidsen, turde udfaldet af en folkeafstemning være givet på forhånd, og Iraks premierminister Nuri as Said forsøgte på forskellig vis at påvirke valgene til parlamentet for at forhindre, at der blev flertal i parlamentet for opløsning af kongedømmet, men da englænderne af angst for at skade forholdet til Ægypten erklærede, at de støttede Talals kandidatur, blev han udråbt til konge d. 5. september. Og fem dage efter blev Talals 16-årige søn, Hussein, udråbt til kronprins, hvorved Naifs rolle definitivt var udspillet.

Talal blev ved hjemkomsten fra Svejts modtaget med begejstring på begge sider af Jordan-floden. Transjordanerne hyldede ham, fordi han trods alt var Abdallas søn, og palæstinenserne fordi han efter sigende var anti-engelsk og pro-ægyptisk. Talal forsøgte at mægle til alle sider. Han udtalte ved hjemkomsten, at der aldrig kunne blive tale om fred med Israel, og efter således at have tilfredsstillet palæstinenserne kunne han endog udtale, at han ikke agtede at bryde faderens venskabelige forbindelser med England. Nuri as Said havde imidlertid haft held med sine

bestræbelser på at skabe en pro-iraksk stemning i det nye parlament, for medens Talal havde travlt med at etablere venskabelige forbindelser med hashemitternes fjender i Damascus, Kairo og Rhyad, stemte parlamentet pludselig i december for union med Irak. Dette kom fuldstændig på tværs af kongens og regeringens politik, og det lykkedes premierminister Abul Huda ved forskellige midler at overtale parlamentet til at tilbagekalde resolutionen. I januar opfyldte Talal iøvrigt sin fars løfte til palæstinenserne om en forfatningsreform, regeringen blev gjort ansvarlig overfor parlamentet, og et 2/3 mistillidsvotum i parlamentet kunne for fremtiden styrte regeringen, kongens veto-ret, som Abdalla sjældent havde gjort brug af, fordi han simpelthen foretrak at skifte regering, blev begrænset, og Talal opgav iøvrigt størstedelen af de rettigheder, som Abdulla havde værnet om.

Imedens fortsatte englænderne deres forsøg på at styre klar af de stridende blokke i Mellemøsten. De støttede den arabiske liga, som var domineret af Ægypten, og de opretholdt samtidig venskabelige forbindelser med Irak. I konflikten om Jordans fremtid lod de udviklingen gå sin gang uden at forsøge at gribe ind og hjælpe deres venner i Amman og Bagdad. Ligesom de i 1945 havde nægtet at lytte til Abdallas forslag om at oprette et stor-syrisk rige under hashemittisk ledelse, undlod de at lytte til Nuri as Said, da han i 1951 forsøgte at få dem til at støtte en jordansk-iraksk union, som parlamentet i Amman havde godkendt. Man får det indtryk af engelsk efterkrigspolitik i Mellemøsten, at englænderne konsekvent foretrak at skuffe deres venner og i stedet forsøgte at støtte deres modstandere i håb om, at de nok skulle blive klogere med tiden. Resultatet blev som oftest, at fjenderne forblev fjendske, og at Englands venner – i det omfang hvori de har overlevet de sidste års krise i Mellemøsten – er blevet klogere.

Talal fik et tilbagefald i januar 1952 og måtte vende tilbage til Svejts, i februar blev han atter erklæret for helbredt for sin sindslidelse og vendte tilbage til tronen, men i maj forlod han pludselig atter Jordan sammen med dronningen og deres to sønner. I juni besluttede regeringen endeligt at lade parlamentet tage stilling til spørgsmålet om kongens habilitet, men Talal meddelte pludselig, at han var på vej tilbage til Amman. Han ankom ganske vist d. 3. juli, men for sent til at forsvare sine rettigheder, et regentskabsråd havde overtaget landets styre, og d. 11. august blev Talal afsat og hans søn Hussein, der endnu kun var 17 år, blev udråbt til konge. Indtil hans 18-års fødselsdag fortsatte regentskabsrådet at fungere, og Hussein blev sendt til England for at gå på militærakademi.